

**REPERE TEORETICE PRIVIND MECANISMUL PUTERII ÎN
IMAGINARUL SOCIAL**
Theoretical Marks upon the Mechanism of Power inside the Social Imaginary

Gabriela CHICIUDEAN¹

Abstract

The problem of power is to be found at the core at the social imaginary, being a necessity for all societies, generating the invention and the imagination of legitimacy that need to be given to power. Every power is a force, but it has to become legitimate. Circumstances and events that legitimate a power are equal as importance with the imaginary that created them and with the representations around the power. The social institutions, together with the politic, economic, cultural or any other type of institutions, participate to the symbolic universe around them and form their own functioning frame. Due to its representations and symbols, the social imaginary is a real and efficacious part from the mass control mechanism. The social representations express a state of the social group; translate its actual structure, the thinking of its members and their reactions to various events, exterior danger or violent burst. The problem of establishing The Centre is highlighted inside the relation between two identities, when, starting from the Own Centre and the Other Centre, the real Reference centre is designated, as the Centre of the most powerful one, to which the Weak centre will conform and accept as source of universal organisation. Once recognised, the power protects its legitimacy against the Other and establishes its own decor of social life, represented by emblems, ornaments, accessories etc. The social produces, crossing a network of denotations, numerous marks to help the individual communicating and designates its relations with the institutions, The social life produces values, norms and representation systems that adapt and fix the representations. Thus, there are collective codes depending for expressing needs and expectations, hopes and fears. The importance of the symbols and of the representations differs from one type of power to another.

Keywords: social imaginary, power, the problem of the centre, identity/alterity.

Studiul imaginarului social² ridică o complexitate de probleme datorate caracterului său pluridisciplinar, diversității de similitudini și tendințe metodologice care se reunesc sau se opun. Funcțiile multiple și complexe ale imaginației în viața colectivă și, mai ales, în exercițiul puterii, au fost căutate de antropologi, sociologi, etnopsihologi, psihologi, istorici³ etc. Științele umane situează imaginile sociale printre reprezentările colective și le

¹ Assistant prof. PhD, “1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia.

² Termenul de imaginar social a fost introdus în 1978 de Evelyne Patlagean, ca fiind „...ansamblul reprezentărilor care depășesc limita impusă de constantele experienței și de înlănțuirile deductive pe care aceasta le autorizează...” (Evelyne Patlagean, apud Simona Nicoară, *Imaginar social. Avataruri istoriografice*, în vol. Simona Nicoară, Toader Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană/Mesagerul, 1996, p. 114).

³ Lévi Strauss spune că toate culturile pot fi considerate drept un ansamblu de sisteme simbolice. Toate sistemele vizează exprimarea anumitor aspecte ale realității psihice și ale realității sociale. De asemenea, relațiile acestor două tipuri de realități se întrețin una pe alta, iar sistemele simbolice se înnoadă, se organizează între ele. Sociologia a pus în valoare raporturile dintre sens și putere, dintre bunurile simbolice și structurile dominante. Studiile asupra propagandei au scos la iveală modurile tehnice și științifice de care societatea contemporană dispune pentru fabricarea și manipularea imaginarului colectiv. Conform psihanalizatorilor, imaginația nu este o facultate psihologică izolată, este o activitate globală a subiectului în vederea organizării unei lumi ajustate la pulsunile, nevoile și conflictele sale. George Dumézil a descifrat ideologia trifuncțională în miturile indo-europene punând în evidență o structură coerentă și completă a reprezentărilor ce se exprimă pe toate planurile vieții sociale, precum și mecanismele transformărilor schemei inițiale și variațiile multiple ale acestora de-a

cotîndu-le drept „ireale” doar în aparență. Literatura, domeniu privilegiat al imaginarului, prin text, principalul ei material, oferă imagini complete, nuanțate și reprezentative din punct de vedere social care uneori conțin repere pentru un întreg spațiu literar.

Textul literar este instrumentul prin intermediul căruia putem cunoaște cel mai bine „sensibilități” din alte timpuri și funcționează ca „...un «laborator» de situații sociale, de exprimare a unor structuri și tipuri sociale fundamentale, de expresie a spaimelor, a angoaselor, dar și a speranțelor, a idealurilor comunitare”⁴. Literatura este considerată o oglindă care redă societatea fie în realitatea ei, fie deformată, în funcție de dorințele mai mult sau mai puțin conștiente ale mentalului colectiv care se oglindește în ea, dar și în funcție de interesele, prejudecățile sau sensibilitățile celor care făuresc această oglindă. În alcătuirea operelor principalele materiale pe care le are creatorul la îndemână sînt chiar reprezentările sale. Mai mult, imaginile se inserează în demersul creației artistice și o iau înaintea acesteia, ne spune Wunenburger⁵, pentru a o ghida, pentru a-i da o formă și un sens.

Astfel, s-a constatat că o manifestare primordială a vieții interioare a omului este simbolizarea. Imaginile pe care ni le formăm sau pe care ni le exteriorizăm în creații cotidiene sînt purtătoare de sens și de valoare, fiind capabile să rivalizeze cu percepția și gîndirea.

Imaginația și imaginarul sînt doi termeni ce se referă la un dat fundamental al conștiinței umane. „Insinuée dans la perception elle-même, mêlée aux opérations de la mémoire – ne spune Starobinski –, ouvrant autour de nous l’horizon du possible, escortant le projet, la crainte, les conjectures – l’imagination est beaucoup plus qu’une faculté d’évoquer des images qui doubleraient le monde de nos perceptions directes; c’est un pouvoir d’écart grâce auquel nous nous représentons les choses distantes et nous nous distançons des réalités présentes”⁶.

Astăzi discursul imaginarului începe tot mai mult să se disocieze de semnificațiile tradiționale, de acea știință „iluzorie” și „himerică”, și să fie utilizat în afara domeniului său de acțiune. Asocierea actului imaginativ cu politicul sau socialul a devenit o modă. Cuvîntul imaginație desemnează o facultate producătoare de iluzii, vise și simboluri și se manifestă în principal în domeniul artei. Prin asociere cu politicul, economicul, istoricul, socialul – domenii rezervate realului și „seriosului” –, imaginația se ridică la rang de simbol.

Adjectivul „social” delimitează o accepție mult mai restrînsă a actului imaginativ și desemnează două aspecte ale activității acestuia. Pe de o parte e vorba de orientarea sa

lungul istoriei. Istoria antropologică și istoria mentalităților, în cadrul școlii de la Annales, au formulat întrebări noi în studiul situațiilor istorice determinate, al structurilor și funcțiilor reprezentărilor colective, al manierelor colective de a gîndi, de a crede și de a imagina. În cadrul istoriei, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se încearcă separarea adevărului și realului în acțiunile și comportamentul indivizilor de iluzoriu și himeric. Adevărata istorie nu e formată din idei, ea se află undeva dincolo de reprezentările omului despre sine, dincolo de credințele, miturile și iluziile acestuia. Știința se vrea astfel demitificatoare și dezvăluitoare.

⁴ Simona Nicoară, în vol. Simona Nicoară, Toader Nicoară, *Op. cit.*, p. 122.

⁵ Jean-Jacques Wunenburger, *Viața imaginilor*, în românește de Ionel Bușe, Cluj, Editura Cartimpex, 1998.

⁶ Jean Starobinski, apud Bronislaw Baczko, *Les imaginaires sociaux. Mémoires et espoirs collectifs*, Paris, Payot, 1984, pp. 173-174.

spre social, adică producția de reprezentări globale ale societății și tot ceea ce se raportează la ea, de exemplu ordinea socială, indivizii și raporturile lor reciproce în stabilirea ierarhiilor, a dominației, a conflictelor etc., ori raporturile cu instituțiile sociale sau politice. Pe de altă parte, adjectivul desemnează inserția activității imaginative individuale în fenomenul colectiv.

Reprezentările sînt protejate prin diferite mijloace și transmise de la o generație la alta, imaginarul social fiind astfel o forță reglatoare a vieții colective care nu indică indivizilor doar apartenența la aceeași societate, ci definește, mai mult sau mai puțin precis, mijloacele inteligibile ale raporturilor sale cu această societate, cu diviziunile interne, cu instituțiile etc. Moștenirea culturală ce se transmite de la o generație la alta influențează viziunea despre lume, marchează reprezentările simbolice care formează imaginarul propriu fiecărui individ.

Datorită reprezentărilor și simbolurilor sale, imaginarul social este o parte reală și eficace a dispozitivului de controlare a vieții maselor. Reprezentările socializate exprimă o stare a grupului social, traduc structura lui actuală, maniera de gândire a reprezentanților săi și felul lor de a reacționa în fața diferitelor evenimente, a unui pericol exterior sau a izbucnirii unei violențe. Elementele de gândire asupra imaginarii sociale joacă un rol important în viața grupului, pe care îl manipulează, îl conduce, îl dirijează.

În inima imaginarii sociale se află problema puterii, o necesitate a fiecărei societăți fiind activitatea inventării și imaginării unei legitimități pe care să o acorde puterii. Toate puterile se impun ca forță dar e necesar și să devină legitime, să fie recunoscute. Circumstanțele și evenimentele care se află la bază legitimării unei puteri sînt egale în importanță cu imaginarul care le-a creat și cu reprezentările cu care se înconjoară acea putere stabilită. Instituțiile sociale, ca de altfel și cele politice, economice, culturale sau de orice alt tip, participă la universul simbolic ce le înconjoară și își formează cadrele lor de funcționare.

În acest sistem al puterii, un element principal este ideea de centru, în funcție de care indivizii unei societăți, oricare ar fi ea, se grupează. Dar alteritatea se referă la un întreg ansamblu ce cuprinde spații, peisaje, ființe, societăți, lucru ce asociază geografia imaginată⁷, biologia fantastică și utopia socială. Jocul alterității depinde în primul rînd de conceptul de centru și de mecanismul ce unește centrul de periferie, centrul aflîndu-se acolo unde vrem noi să îl plasăm, în funcție de dispunerea simbolică în spațiu a elementelor ansamblului, a indivizilor.

Locul privilegiat al centrului este acordat printr-o convenție tacită celui mai puternic. O forță se poate impune drept centru, dar ea trebuie să fie recunoscută de Celălalt și acceptată. În relația dintre două identități apare posibilitatea ca Celălalt să

⁷ Spațiul influențează omul și, după cum spune Vasile Băncilă, spațiul este moștenit și dobîndit prin naștere. Atît spațiul moștenit de la părinți, cît și cel dobîndit prin naștere, locul nașterii, influențează orientările viitoare ale omului, caracterul și capacitatea de a lua decizii și a acționa în viață. (Vasile Băncilă, *Spațiul Bărăganului*, ediție îngrijită de Dora Mezdrea, Editura Muzeul literaturii române, Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2000, p. 4)

semene cu Eul⁸, or, numai unul dintre cei doi e adevăratul centru, cel mai puternic, iar cel slab trebuie să se conformeze și să consimtă prezența Celuilalt drept sursă de organizare a lumii, fiind vorba de o luptă între preeminența Sinelui și preeminența Celuilalt. Odată stabilită, puterea își protejează legitimitatea contra Celuilalt, contra celui care atacă, ce reprezintă contralegitimitatea, o putere fondată pe o altă recunoaștere.

În funcție de modul de a vedea și de a acționa, lumea exterioară se înlănțuie în jurul Eului în straturi. O condiție a existenței lumii unui individ este situarea Sinelui în centrul ei. Lumea centrată în jurul Sinelui e populată cu ființe și evenimente în măsura percepției fiecărui individ. Pentru cel care contemplă o lume din afara ei, oamenii care o populează sînt văzuți ca accidente locale, „puncte” remarcate doar în măsura în care observatorul vrea să le remarce.

Astfel, orice individ, în societatea în care trăiește, se confruntă cu o dublă experiență, fiind într-un permanent în contact cu Celălalt, dar și cu Sine. Se poate vorbi de un spațiu interior în care se conștientizează criza sau dilemele interioare ale individului și de un cadru exterior, geografic, dar limitat, în care se creează relațiile dintre oameni.

Tipologia spațiului propriu, a lumii interioare, este o constantă a sufletului ființei sociale. Pentru a trăi în societate trebuie să poți trăi și în afara ei, în absența ei. Orice individ își construiește în jurul său o „cochilie”⁹. Primul „zid” ridicat între Eu și lume este pielea, considerată limita corpului uman ce determină diferența dintre Natură și Ființă. Hainele sînt o extensie a pielii, e o a doua piele sub care se ascunde Sinele. Apoi, fiecare individ are o sferă proprie de activitate în care se mișcă și acționează¹⁰. În această sferă, „...la bulle phénoménologique”¹¹, are loc o extensie a gestului autonom ce va determina o teorie a mobilierului funcțional. Următorul strat ar fi locuința, apoi cartierul, orașul, țara și așa mai departe. Locuința e compusă din „cochilii” secrete, camera fiind un teritoriu închis din punct de vedere optic cu o formă unitară.

Odată stabilită puterea, existența unui Centru, aceasta se înconjoară de reprezentări colective, domeniul imaginarii și simbolicului ocupînd un loc strategic de importanță capitală.

Imaginarul social are o structură complexă și o țesătură simbolică, cu ajutorul căreia intervine pe mai multe niveluri ale vieții colective și îndeplinește simultan mai multe funcții în raport cu indivizi. Activitatea sa are loc de-a lungul unor serii de opoziții¹², care structurează aspectele afective ale vieții din interiorul societății și le reunește, printr-o relație de semnificații, la dimensiunile intelectuale ale acesteia. Simbolurile asupra cărora poposește imaginația fac parte din sisteme complexe și compozite, mai ales din cele ale miturilor, utopiilor și ideologiilor¹³.

⁸ A se vedea și I. D. Gherea, *Eul și lumea*, ediție îngrijită de Gh. Vlăduțescu, traducere de Mariana Noica, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

⁹ Vezi Abraham Moles, Élisabeth A. Rohmer, *Psychologie de l'espace*, Belgique, Casterman, 1972, p. 42.

¹⁰ De exemplu, leagănul pentru bebeluș, biroul pentru omul de afaceri, scaunul pentru paralic, masa de scris pentru scriitor, cabina avionului pentru pilot etc.

¹¹ Abraham Moles, Élisabeth A. Rohmer, *Op. cit.*, p. 45.

¹² Legitimare/invalidare, justificare/acuzare, securizare/descurizare, includere/excludere în raport cu grupul etc.

¹³ A se vedea Bronislaw Baczo, *Op. cit.*, pp. 36.

Semn al imaginarului, simbolul instituie distincții dar introduce și valori și modelează comportamentul individual și colectiv. El este înscris într-o constelație de relații, formele simbolice fiind etajate pe domenii în care se articulează imaginile, ideile și acțiunile sistemelor simbolice cu care operează imaginația socială. Întregul domeniu al experiențelor sociale este înconjurat de orizontul așteptărilor și al amintirilor, de aspirații, interese, temeri sau speranțe.

În devenirea puterii¹⁴, obiectele joacă un rol important, căci în bogăția și frumusețea lor se regăsește munca multiseclară a celor care le-au inventat și imaginat, care au căutat materializarea reprezentării puterii și principiile legitimității ei. Conducătorii sînt apreciați și aleși pentru competență, dar rolul cel mai important e jucat de imaginea socială care le este acordată sau refuzată. Toate emblemele mișcărilor sociale nu sînt decît ornamente, accesoriile unui decor mai mult sau mai puțin derizoriu al adevăratei vieți sociale. Orice putere încearcă să monopolizeze anumite embleme și să le controleze.

Situația conflictuală dintre puterile concurențiale a determinat apariția unor noi tehnici combative. Ele vizează, pe de o parte, formarea de imagini devalorizante ale adversarului și invalidarea legitimității sale, iar pe de altă parte, cu ajutorul reprezentărilor somptuoase, urmăresc puterea și instituțiile a căror cauză este apărută. De exemplu, un rol important în valorizarea alterității îl joacă numele persoanei, căci a numi pe cineva înseamnă a-l clasa pe Celălalt și a te clasa pe tine însuși. Apelativele sînt niște structuri care așteaptă să fie umplute și care își măresc importanța și semnificația prin adăugarea de adjective calificative, porecle, supranume, de multe ori mai grăitoare decît numele în sine. Aceste structuri, „tipare scobite”, conțin simboluri împărțite de societate, istorie sau de spațiul geografic.

În păstrarea puterii importantă e și imaginea omului exemplar, a modelului de umanitate „...care exprimă cele mai adînci năzuințe ale unui grup sau ale unei societăți”¹⁵, căci un lider e puternic numai atîta timp cît ceilalți îi recunosc acest atribut. Pentru a-și menține puterea în inconștientul celorlalți, conducătorul își inventează o imagine adecvată prin simboluri, prin embleme și tot felul de apanaje ale puterii ca îmbrăcămintea, locuința, averea etc. Cu ajutorul reprezentărilor somptuoase se urmărește apărarea puterii și instituțiilor sale, în contrast cu imaginile devalorizante ale adversarului ce vizează invalidarea legitimității ale acestuia.

Spuneam mai sus că socialul își produce, traversînd o rețea de sensuri, numeroase repere cu ajutorul cărora individul comunică, își desemnează raporturile cu instituțiile. Viața socială produce valori, norme și sisteme de reprezentări care adaptează și fixează aceste reprezentări. Deci, există coduri colective în funcție de care se exprimă nevoile și așteptările, speranțele și angoasele oamenilor. Raporturile dintr-o societate nu se reduc doar la componenta lor psihică și materială, iar raporturile politice, care privesc dominarea

¹⁴ De exemplu, emblema, sceptrul, coroana, tronul, spada, mantaua sînt semne ale puterii între care există relații. Regele exprimă sensibil ceea ce este, iar cu ajutorul obiectelor el este recunoscut și onorat ca senior și rege.

¹⁵ Alexandru Duțu, *Dimensiunea umană a istoriei. Direcții în istoria mentalităților*, București, Editura Meridiane, 1986, p. 195.

omului de către om¹⁶, nu se reduc doar la raportul dintre forță și putere. Greutatea reprezentărilor și simbolurilor variază de la un tip de putere la altul. Producând un sistem de reprezentări care traduc și legitimează identitatea și ordinea socială, o comunitate își ilustrează, de fapt, „paznicii” care dispun de o anumită tehnică de mînuire a reprezentărilor și simbolurilor.

O societate fără putere de stat e aproape inexistentă. Cînd puterea statală lipsește, imaginarul social și tehnicile sale de mînuire se produc spontan și se confundă cu riturile și miturile. Tehnicile de mînuire a simbolurilor se confundă cu practica riturilor ce reproduc fondul mitic, acestea fiind în același timp tehnici ale corpului, dar și ale artei și limbajului. Astfel, paznicii imaginarii sociale sînt și paznicii sacrului. Marja de libertate și inovație în producția de reprezentări colective se restrînge vizibil.

Între două identități, fie ele indivizi, clase sociale, popoare, culturi etc., pot exista raporturi de înțelegere sau stări conflictuale. Orice conflict social este condiționat de simboluri, de imaginile entuziasmante ale obiectivului ce trebuie atins. Individul poate fi separat de ideea-imagie pe care și-o creează despre Sine și de cea despre adversar. Clasele sociale dețin reprezentări despre ele însele și reprezentări ale lor în raport cu clasele antagoniste. Prin aceste reprezentări, clasa își exprimă aspirațiile, își justifică obiectivele, își concepe și își închipuie trecutul și viitorul. Adevărul individului rezidă din sistemul de diferențe și elemente comune ce îl înconjoară în relațiile sale cu Ceilalți. Ideile-imagie se formează în funcție de clasa socială, de religie, rasă, naționalitate, bogăție, cultură și altele.

În perioade de criză, producția imaginației sociale crește și se intensifică, apare o nouă recunoaștere și un alt viitor spre care să se aspire. Cînd o colectivitate se simte agresată din exterior, ea pune în mișcare dispozitivele imaginarii sociale, mobilizează energia membrilor, îi reunește, îi adună și le ghidează acțiunile.

Dintre funcțiile multiple ale imaginarii, desemnarea inamicului pe plan simbolic, mobilizarea energiilor și evidențierea solidarității, precum și cristalizarea și amplificarea temerilor și speranțelor difuze sînt acțiuni ce conduc spre legitimarea violenței populare. Astfel, în cazul revoltelor, imaginarul joacă un rol important asupra mentalității și practicii colective, iar dimensiunea sacrului și a apocalipticului lipsește din imaginarul social al răsculațiilor. Țăranii nu își aleg singuri conducătorii și de aceea cred în bunătatea regelui înșelat de consilierii săi și mai cred că stăpînul și divinitatea nu știu nimic de sărăcia poporului, această mentalitate justificînd răzvrătirile ca acte legitime și necesare și, în plus, din această cauză, pe plan imaginar există mereu speranța unei victorii ușoare și apropiate. Revolta se întîlnește și se combină cu ritualul sărbătorii, devine ea însăși o insulă utopică, o ruptură în viața cotidiană. Pe de o parte, aceste reprezentări colective pun în evidență intervenția activă a imaginației în cristalizarea refuzului și a speranțelor care îi alimentează

¹⁶ Max Weber (apud Bronislaw Baczko, *Op. cit.*, p. 25) distinge trei tipuri de dominație politică: prin cunoașterea puterii tradiționale; dominația carismatică și birocratică; și dominația ce se exercită cu ajutorul diferitelor sisteme de reprezentări colective asupra cărora se fondează legitimitatea puterii respective. Aceste sisteme reglează și comandă eficace atitudinea și comportamentul de supunere, motivează supunerea în fața puterii.

pe participanți, pe cei împinși spre violență populară și, de ce nu, individuală¹⁷. Pe de altă parte, ele rezistă în timp și pot renaște adaptându-se și solidarizându-se cu modul de viață, cultura și dispozitivul simbolic actual.

Mecanismele revoluționare se pot explica prin contagiune mentală. Această contagiune are o forță dominatoare, influențează colectivitatea și transformă ființele pașnice în mase violente. Contagiunea mentală se exercită prin contactul direct al mulțimii adunate dar și cu ajutorul mijloacelor ce colportează informații șocante sau neașteptate.

De exemplu, răscoala lui Horia a avut un mare răsunet ce a pus în mișcare imaginația și conștiința publică. Pierre Brissot crede că poporul valah s-a răsculat din „știință” și cotează ca „neștiință” cauza tuturor suferințelor și asupririlor pe care le-au îndurat. Mai mult, valahul era convins că soarta lui era orînduită de Dumnezeu, țăranii erau niște fii ai naturii care au avut nevoie de motive legitime ca să se răscoale¹⁸.

Revoltele sînt precedate de rumori privind diferitele probleme existențiale. Societatea construiește felurite locuri publice¹⁹ care în caz de nevoie sînt folosite ca locuri de întîlnire de unde se propagă informațiile și veștile. Zvonurile au rolul de a crea și amplifica dihotomia Noi/Ei (Eu/El), două tipuri de reprezentări ce traduc și schematizează refuzul, conflictul și resentimentul. El este străinul sau trădătorul, Eul este membrul comunității, aparține acesteia prin naștere, prin faptul de a locui într-o anumită arie geografică sau prin destin.

În cazul provocărilor mediului social, imaginea de sine, individuală sau colectivă, poate avea o configurație negativă sau pozitivă. Crizele apar și se desfășoară într-un anumit climat social-istoric. De exemplu, Toader Nicoară consideră că în spațiul românesc perioada interbelică a fost una propice pentru apariția crizei individuale datorită războiului, sărăciei, bolilor de tot felul și, în aceeași măsură, datorită dezvoltării unei societăți urbane a cărei mentalitate nu are nimic în comun cu mentalitatea satului, de aici apărînd criza inadaptatului.

Frica²⁰ de necunoscut, de stihii, insecuritatea, angoasa sînt atitudini fundamentale în fața vieții și a morții, sînt „...refuxul unor concepții, viziuni, reprezentări, mituri, deci ale construcțiilor imaginarului”²¹. Teama, panica, repulsia, fascinația – sînt fenomene de contagiune colectivă ce nasc un imaginar al insecurității ce influențează faptele colectivităților.

Complotul și obsesia acestuia a fost mereu susținut cu intensitate de zvon. Conspirația presupune un adversar ce reprezintă răul, o ființă ascunsă, reală sau imaginară.

¹⁷ Se poate vorbi chiar de un oarecare ritual al violenței. În răscoalele lor, țăranii ce folosesc arme tradiționale se dedau la jafuri, distrugeri de mobile, locuințe, grădini, risipă de alimente, vin, dau foc domeniului și dansează în jurul focului purificator. Solidare acestui ritual sînt imaginile sociale vehiculate printr-un limbaj al gesturilor și al obiectelor, la fel ca și prin cuvintele ce trăiesc în spațiul dominat de cultura nescrisă.

¹⁸ Vezi Lucian Blaga, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, ediție îngrijită de George Ivașcu, București, Editura Științifică, 1966, p. 78

¹⁹ Saloanele, cabaretele, foaierele, sărbătorile, întîlnirile din cadrul slujbelor duminicale, cîrciumile etc.

²⁰ De sentimentul fricii s-au ocupat, printre alții, George Lefebvre, Jean Palou sau Jean Delumeau.

²¹ Simona Nicoară, în vol. Simona Nicoară, Toader Nicoară, *Op. cit.*, pp. 162-163.

Complotul e o viziune asupra puterii venite în general din partea exclușilor, dar și din partea puterii.

Clasa dominată nu se poate opune celei dominante decît producîndu-și propria ideologie, element indispensabil pentru conștientizarea ei ca putere. Ideologia exprimă situația și interesele unei clase, dar ea nu poate face acest lucru fără a deforma și oculta raporturile reale dintre clase și mai ales raporturile de producție. Ideologia este un factor real al conflictelor sociale, chiar dacă operează cu ajutorul irealului și iluzoriului. Structurile și funcțiile ideologiei se schimbă în funcție de contextul istoric în care se înscriu.

Între structurile sociale și sistemul de reprezentări colective există o corelație. Pentru ca o societate să existe și să se mențină, pentru a-și asigura un minim de coeziune sau de consens trebuie ca membrii ei să creadă în superioritatea faptului social asupra faptului individual, să existe o conștiință colectivă, un sistem de credințe și practici care să unifice comunitatea, o instanță morală supremă la care să adere. Or, între oameni nu se poate comunica și trăi decît prin simboluri exterioare statutului mental individual, prin semne luate ca aparținînd realului, una din caracteristicile fundamentale ale societății fiind aspectul său simbolic. Adesea, conduitele sociale nu sînt influențate doar de lucruri, ci și de simbolurile acelor lucruri.

Dispozitivul imaginarului asigură unui grup social un schelet comun de interpretare a experiențelor individuale, complexe și variate în același timp. Schemă de interpretare dar și de valorizare, mecanismul imaginarului suscită adeziunea la un sistem de valori și intervine eficace în procesul interiorizării lor de către individ, modelează comportamentele, captivează energiile și antrenează oamenii într-o acțiune comună. Oferă posibilitatea codării așteptărilor și speranțelor, dar și fuzionarea în „creuzetul” unei memorii colective a amintirilor și reprezentărilor trecutului mai apropiat sau mai îndepărtat. Forța unificatoare a imaginarului social este asigurată de fuziunea dintre adevăr și normativitate, informare și valoare care operează prin și în symbolism. Controlarea reprezentărilor imaginarului social, a difuzării și mînuirii lor asigură în grade diferite un impact asupra conduitei și activității individuale și colective, permite canalizarea energiilor, influența alegerilor grupului aflat în situații ale căror rezolvare este incertă și imprevizibilă.

Bibliografie minimală:

- BACZKO, Bronislaw, *Les imaginaires sociaux. Mémoires et espoirs collectifs*, Paris, Payot, 1984.
- BAUDRILLARD, Jean, *Sistemul obiectelor*, traducere și postfață de Horia Lazăr, Cluj, Editura Echinocțiu, 1996.
- BĂNCILĂ, Vasile, *Spațiul Bărăganului*, ediție îngrijită de Dora Mezdrea, Editura Muzeul literaturii române, Editura Istros – Muzeul Brăilei, 2000.
- BLAGA, Lucian, *Gîndirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, ediție îngrijită de George Ivașcu, București, Editura Științifică, 1966.

- BOIA, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere din franceză de Tatiana Mochi, București, Editura Humanitas, 2000.
- CANETTI, Elias, *Masele și puterea*, traducere de Amelia Pavel, București, Editura Nemira, 2009.
- DUȚU, Alexandru, *Dimensiunea umană a istoriei. Direcții în istoria mentalităților*, București, Editura Meridiane, 1986.
- GHEREA, I.D., *Eul și lumea*, ediție îngrijită de Gh. Vlăduțescu, traducere de Mariana Noica, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- MOLES, Abraham A., ROHMER, Élisabeth, *Psychologie de l'espace*, Belgique, Casterman, 1972.
- NICOARĂ, Simona, NICOARĂ, Toader, *Mentalități colective și imaginar social. Istoria și noile paradigme ale cunoașterii*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană/Mesagerul, 1996.
- WUNENBURGER, Jean-Jacques, *Viața imaginilor*, în românește de Ionel Bușe, Cluj, Editura Cartimpex, 1998.